

Honey in Quran and medicine

Ashtiyani S(PhD)^{1*}, Shamsi M(MS)², Hosseini N³, Ramezani M(MD)⁴

1- Department of Physiology, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

2- Department of Public Health, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

3- Faculty of Agriculture, Department of Medicinal Plants, Arak University, Arak, Iran

4- Associate professor, Endocrine & Metabolism Specialist, Department of Internal Medicine, Baghiatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Received 1 Feb 2011 Accepted 8 March 2011

Abstract

In the Holy Quran, it is stated that “eating honey has healing for people” “*Fihe shefaho lenas*”. The word “healing” in Quran has not been used about any other food but honey and one Sura in Quran is dedicated to *Nahl* (bee). This study investigates the importance of honey from the perspective of Quran and medicine. This review article investigated the therapeutic properties of honey from the perspective of Quran and medicine through text analysis and manual and online search. Medicine has proven that honey due to its low moisture, high osmosis, and high acidity inhibits the growth of infectious agents and creates a sterile coat on the wound. Prophet Mohammad said, “*Lam yastashfeo almariz bemasale sharbato olasal*”, meaning that nothing cures the sick person the way honey does. Studies have shown that honey is effective in strengthening child development and treatment, prevention, and improvement of skin, respiratory, liver, gallbladder, eyes, ears, and nose diseases and cancer. The application of natural honey to healing diabetic and cutaneous ulcers and the topical application of honey to open wounds can accelerate the healing process. Oral administration of dates honey syrup can enhance the natural progression of delivery and womb contractions which decrease the need for cesarean. It can be concluded from the review of the literature that emphasis of Quran on the use of honey in diet and its reference to the healing property of honey for people has not been without a cause. Modern medicine also verifies the curative properties of honey for many diseases.

Keywords: Honey, Medicine, Quran

*Corresponding author:

Address: Department of Physiology, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

Email: ashtiyani@sums.ac.ir

عسل در قرآن و علم پزشکی

دکتر سعید چنگیزی آشتیانی^{1*}، محسن شمسی²، ناصر حسینی³، دکتر مجید رمضانی⁴

- 1- استادیار، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران
- 2- دانشجوی دکترا ارتقاء سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران
- 3- دانشکده کشاورزی، گروه گیاهان دارویی، دانشگاه اراک، اراک، ایران
- 4- دانشیار، فوق تخصص غدد و متابولیسم، گروه بیماریهای داخلی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا...، تهران، ایران

تاریخ دریافت 89/11/12، تاریخ پذیرش 89/12/18

چکیده

در قرآن کریم حضرت حق می‌فرماید «خوردن عسل برای مردم شفاء است» «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، واژه «شفاء» در قرآن، دربارهی خوردنی‌ها به کار نرفته است، مگر برای عسل و نام یک سوره از قرآن، اختصاص به نحل (زنبور عسل) داده شده است. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی اهمیت عسل از دیدگاه قرآن و علم پزشکی صورت پذیرفت. مطالعه حاضر یک پژوهش مروری بوده که با بررسی متون و از طریق جستجوی اینترنتی و دستی خواص درمانی عسل را از دیدگاه قرآن و علم پزشکی مورد مطالعه قرار داده است. در علم پزشکی ثابت شده است که عسل به دلیل رطوبت پایین، فشاراسمزی بالا و اسیدی بودن سبب توقف رشد عوامل عفونت‌زا می‌شود و پوشش استریلی روی زخم‌ها ایجاد می‌کند، پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «لم يستشف المریض بمثل شربة العسل» «هیچ مریضی، به مانند نوشیدن عسل شفاء پیدا نمی‌کند». بررسی‌ها نشان می‌دهد عسل برای درمان یا تقویت یا پیش‌گیری امراض پوستی، تقویت رشد طفل، سرطان، تنفس، کبد، صفرا، چشم و گوش، بینی و غیره مؤثر است. تاثیر عسل طبیعی در بهبودی زخم‌های دیابتی، زخم سالک، کاربرد موضعی عسل بر زخم باز پوست موجب تسریع روند التیام زخم می‌شود. مصرف خوراکی شربت عسل خرما می‌تواند موجب افزایش میزان پیشرفت طبیعی زایمان و انقباضات موثر رحم شده و در نتیجه نیاز به سزارین را کاهش می‌دهد. با بررسی متون انجام شده می‌توان نتیجه گرفت که تأکید قرآن بر استفاده از عسل در رژیم غذایی و اشاره به خاصیت شفادهندگی آن برای مردمان بی سبب نبوده و امروزه نیز علم پزشکی تأیید کننده خاصیت درمانی عسل برای بسیاری از بیماری‌ها می‌باشد.

واژگان کلیدی: عسل، پزشکی، قرآن

*نویسنده مسئول: اراک، دانشگاه علوم پزشکی اراک، گروه فیزیولوژی

Eemail: ashtiyan@sums.ac.ir

مقدمه

عسل یکی از هدیه‌های ارزنده و پرازش طبیعت می‌باشد که در قرآن کریم از آن به عنوان فیه شفا للناس (شفای مردم در آن است) یاد می‌کند و پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه معصومین علیه السلام نیز در زمان حیات خویش بنا به روایات و احادیث متعدد از آن استفاده می‌نمودند و خواص شفا بخش آن را در درمان انواع بیماری‌ها یاد آور شده‌اند. اگر چه در زمان آنها علمی به نام تغذیه وجود نداشته ولی با بینایی کامل خواص غذاها و داروها از جمله عسل را بیان نموده و مردم را در این زمینه آگاه کرده‌اند.

کلمه نحل به معنی زنبور عسل در آیات 68 و 69 سوره نحل در جزء 14 قرآن کریم آمده است. در تفسیر آیه 68 چنین آمده است؛ پروردگارت به زنبور عسل وحی فرستاد! در اینجا لحن قرآن به طرز شگفت‌انگیزی تغییر می‌یابد، در عین ادامه دادن بحث‌ها در زمینه نعمت‌های مختلف الهی و بیان اسرار آفرینش در این سوره، سخن از زنبور عسل و سپس خود عسل به میان می‌آورد. اما شکل یک ماموریت الهی و الهام مرموز که نام وحی بر آن گذارده شده است. نخست می‌گوید: "و پروردگار تو به زنبور عسل، وحی کرد" (1، 2). سپس خداوند متعال در سوره نحل - آیه 68، 69 افزون بر بیان نعمت‌های گوناگون الهی و بیان اسرار آفرینش، به نعمت «زنبور عسل» و سپس خود «عسل» می‌پردازد و می‌فرماید: "و پروردگار تو به زنبور عسل وحی الهام‌گریزی فرستاد که از کوه‌ها و درختان و داربست‌هایی که می‌سازند، خانه‌هایی برگزیده، سپس از تمام ثمرات تناول کن، و راه‌هایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده به راحتی بپیما، از درون شکم آنها نوشیدنی خاصی خارج می‌شود، به رنگ‌های مختلف، که در آن شفای مردم است." (2-4). همچنین از جمله محصولات زنبور عسل می‌توان به شهد یا عسل و گرده زنبور عسل و بره "موم" که از صمغ‌ها به وجود می‌آید، اشاره کرد. گرده زنبور عسل دارای انواع مواد آلی و ویتامین‌ها می‌باشد (5-6). گرده شامل قندهای احیا کننده می‌باشد که در کل 31 درصد در گروه

کربوهیدرات وجود دارد. میزان متوسط پروتئین گرده حدود 22 درصد است و تمام اسیدهای آمینه ضروری مورد نیاز انسان در ترکیب پروتئینی دانه گرده وجود دارد (7). عصاره گرده حاوی چربی‌ها و روغن‌ها، پیگمان‌ها، دونین‌ها، ویتامین‌ها و هورمون رشد می‌باشد. گرده حاوی 13 نوع اسید چرب و موادی بنام متیلن کلسترول و بی سی توسترول است که دانه گرده در پزشکی اهمیت خاصی دارد و در درمان بیماری‌های پروستات و آلرژی و در حال بی‌اشتهایی از داروهایی که از دانه گرده ساخته می‌شوند، استفاده می‌کنند امروزه نیز پژوهش‌های متعددی در زمینه بررسی اثرات درمانی عسل انجام شده است که غالب این تحقیقات خواص درمانی عسل را نشان می‌دهند (8-12). لذا پژوهش حاضر با هدف گردآوری مطالعات انجام شده و ارایه دیدگاه کلی در این زمینه بر اساس متون اسلامی صورت پذیرفته است.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر یک پژوهش مروری بوده که با بررسی متون خواص درمانی عسل را از دیدگاه قرآن و علم پزشکی مورد مطالعه قرار داده است در این مطالعه مروری استراتژی جستجو با سوال زیر شکل گرفت قرآن کریم چه خواص درمانی را برای عسل بیان نموده است؟. برای انجام بررسی متون از کلید واژه‌های "قرآن"، "عسل" و "پزشکی و درمان" به تنهایی یا به صورت ترکیبی در سایت Google و سایر بانک‌های الکترونیکی فارسی مشتمل بر منابع وزارت بهداشت (medlib.ir)، پایگاه اطلاعات علمی (SID)، بانک اطلاعات مقالات علوم پزشکی ایران (Iranmedex)، پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (IranDoc)، بانک اطلاعات نشریات کشور (Magiran) و همچنین جستجو در سایر بانک‌های الکترونیکی لاتین از طریق کتابخانه ملی دیجیتال مشتمل بر سایت‌های Proquest، Ovid و Ebsco جستجو صورت گرفت همچنین جستجوی غیر الکترونیکی با مراجعه به آرشیو مجلات کتابخانه ای و بررسی منابع در دسترس فارسی در رابطه با کتب دینی و

قرآنی و همچنین مقالات چاپ شده در مجلات علمی - پژوهشی و آموزشی و سمینارهای سالانه طب و قرآن انجام گردید و سعی گردید به سوال محوری پژوهش که همان نقش عسل در قرآن و علم پزشکی می باشد پاسخ داده شود.

یافته ها

با توجه به بررسی متون انجام شده مشخص گردید، ضمن تأکید قرآن بر استفاده از عسل امروزه این غذا در علم پزشکی از خواص درمانی زیادی برخوردار می باشد. عسل یکی از هدیه های ارزنده و پرارزش طبیعت می باشد که در قرآن کریم از آن به عنوان فیه شفا للناس (شفای مردم در آن است) یاد شده است و پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله وسلم و ائمه معصومین علیه السلام نیز در زمان حیات خویش بنا به روایات و احادیث متعدد از آن استفاده می نموده و خواص شفا بخش آن را در درمان انواع بیماری ها یاد آور شده است. اگر چه در زمان آنها علمی به نام تغذیه وجود نداشته ولی با بینایی کامل خواص غذاها و داروها از جمله عسل را بیان نموده و مردم را در این زمینه آگاه کرده اند (13).

سخنان قرآن در رابطه با عسل و تحقیقات امروزی نشان می دهد که بین آن دو تطابق کامل وجود داشته و تضادی بین آنها نیست.

آنچه که مسلم است اهمیت عسل در طب قدیم به مراتب بیشتر از حال حاضر بوده است به گونه ای که پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «لم یستشف المریض بمثل شربة العسل» «هیچ مریضی، به مانند نوشیدن عسل شفاء پیدا نمی کند.» واژه «شفاء» در قرآن، درباره خوردنی ها به کار نرفته است، مگر برای عسل و نام یک سوره ای از قرآن، اختصاص به نحل (زنبور عسل) داده شده است و قرآن درباره وحی به زنبور عسل می فرماید: «پروردگار تو به زنبور عسل وحی و الهام غریزی نمود که از کوه ها و درختان و داربست هایی که (مردم) می سازند، خانه هایی برگزین و تمام ثمرات (شیره گلها) بخور و راه هایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده است براحتی پیما و از شکم هایشان شرابی با رنگ های

مختلف خارج می شود که در آن برای مردم شفاء است به یقین در این امر نشانه روشنی است برای جمعیتی که می اندیشیدند.» (4-2).

علم تغذیه امروز نشان می دهد که مواد معدنی موجود در عسل عبارتند از: پتاسیم، آهن، فسفر، ید، منیزیم، سرب، منگنز، آلومینیوم، مس، سولفور، کرومیوم، لیتیوم، نیکل، روی، اسمیوم، تینیم، سدیم، و مواد آلی، مانیت ها، ضمغ، پولن، اسید لاکتیک، اسید فرمیک (که ترکیب عسل با آن از فساد عسل جلوگیری می کند و ضد رماتیسم است)، اسید مالیک، اسید تارتاریم، اسید اگزالیک، اسید سیتریک، رنگ ها، روغن های معطر، از ته. همچنین مواد تخمیری موجود در عسل عبارتند از انورتاز، آمیلاز، کاتالاز که در هضم غذا مفید می باشند. عناصر دیگر عسل شامل: گلوکز، سلولز، ساکارز، دکسترین، مواد آلبرمینوئید، سولفات ها، انورتین، آب و غیره می باشد. همچنین عسل دارای ویتامین های شش گانه ی (E, K, D, C, B, A) می باشد (15-14). عسل از مهمترین مواد قندی طبیعی است و تاکنون 15 نوع قند در آن کشف شده است. مانند: فرکتوز 40 درصد، گلوکز 30 درصد، نیشکر 40 درصد. که سرشار از انرژی و حرارت می باشد به گونه ای که حتی یک کیلوگرم عسل، حاوی 3250 کالری حرارت است همچنین مطالعات نشان داده اند که حتی مصرف عسل طبیعی موجب کاهش وزن در بیماران دیابتی دچار اضافه وزن و چاقی می گردد، بدون آن که اثر منفی بر قند خون آنان ایجاد نماید چرا که یکی از قندهای اصلی عسل فروکتوز می باشد که با تأخیر از دستگاہ گوارش جذب می گردد و متابولیسم آن تا حدودی مستقل از انسولین می باشد و لذا می توان آن را به عنوان یک شیرین کننده طبیعی به غذای افراد دیابتی اضافه کرد (16). عسل بیماری های اعصاب، بی خوابی، درد پهلوی، سیاتیک، دیفتری، مرض کم خونی، امراض کبد، بیماری های استخوان، ریه، کمی و زیادی فشار خون را علاج می کند، و همچنین فوائد زیادی برای درمان یرقان دارد (17).

خوردن عسل، در حالت ناشتا، برای زخم معده و اثنی عشر و کاهش ترش کردن معده مفید و برای تنظیم قند

نظریه‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار است و در نهایت وجود آب اکسیژنه در عسل که ماده‌ای است میکروب کش است. لازم به ذکر است که خاصیت ضد عفونی عسل، درست عکس اغلب مواد غذایی از قبیل شیر و عصاره‌های گیاهی و غذاهای پخته است و هیچ گونه قارچی در آن رشد نمی‌کند، فاسد نمی‌گردد، رنگ، بو و طعم آن عوض نمی‌شود. مشروط به این که به دور از رطوبت نگهداری شود (10-12).

طبق تحقیقاتی که بر روی کودکان مبتلا به عفونت ویروسی دستگاه تنفسی انجام شده مشخص شده که تجویز مقدار اندکی عسل پیش از خواب به کودکان به تسکین سرفه‌های شبانه کمک می‌کند و مشکلات خواب کودک را کاهش می‌دهد (3).

در رابطه با کاربرد عسل در طب اطفال نیز مشاهده شده است که عسل برای کودک هم یک ماده غذایی است و هم یک داروی بسیار ارزشمند است، زیرا گلبول‌های قرمز خون را افزایش داده و از بروز کم خونی جلوگیری می‌کند، حال عمومی کودک را به نحو قابل ملاحظه‌ای بهبود می‌بخشد. به ویژه کودکانی که از نارسایی‌های دستگاه گوارش از قبیل اسهال، نارسایی در جذب مواد غذایی و یا سوء تغذیه و کم خونی رنج می‌برند، خاصیت ضد میکروبی آن، کودکان را از خطر ابتلای به بیماری‌های انگلی و عفونی مصون می‌دارد، به دندان در آوردن کودکان کمک کرده و از پوسیدگی آنها جلوگیری می‌نماید چرا که بر خلاف مواد قندی صنعتی دارای ملکول‌های بزرگتری بوده و به راحتی قابلیت تجزیه شدن توسط باکتری‌های پوسیدگی‌زای دهان را ندارد، عسل نیاز کودک را به ویتامین B6 مرتفع ساخته و به سوخت و ساز کلسیم و منیزیم در بدن کمک می‌کند (3).

مهمترین ویژگی که عسل را به عنوان یک دارو از سایر داروها متمایز می‌سازد، نداشتن عوارض زیان آور جنبی بر سایر اندام‌های بدن است و برعکس حال عمومی سایر دستگاه‌ها را نیز بهبود می‌بخشد که این خود در کوتاه کردن زمان بیماری و سرعت درمان مؤثر است (20).

درمان بیماری‌های پوستی به ویژه جوش‌های چرکی و زخم‌های کهنه و عفونی با عسل از زمان قدیم یعنی

خون نیز موثر است. ضد عفونی کننده معجاری ادرار است هم چنین در پیش گیری از زکام مفید است. عسل دارای عوامل قوی ضد میکروب است. و میکروب‌هایی که عامل بیماری انسان‌ها هستند قادر به ادامه حیات در عسل نیستند، از جمله وجود آب اکسیژنه در عسل، موجب از بین رفتن میکروب است و هیچ گونه قارچی در آن رشد نمی‌کند به گونه‌ای که پراکسید هیدروژن آهسته رهش عسل تا 24 ساعت در محل زخم باقی می‌ماند و مانع رشد باکتری‌ها می‌شود (18).

تغذیه با عسل برای رشد کودکان و نیز برای درآمدن دندان، جلوگیری از اسهال و سوء تغذیه و ... مفید است. عسل برای زخم معده و التهاب معده مفید است، و نقش موثری در تنظیم اسیدهای معده دارد. عسل برای بیماری‌های چشم مانند: التهاب پلک‌ها، التهابات قرنیه (سل چشم، سیفلیس، تراخم)، زخم قرنیه، سوزش چشم، موثر است (19). بی سبب نیست که خداوند در قرآن کریم عسل را غذایی شفا دهنده معرفی نموده و فرموده است "یخرج من بطون‌ها شراب مختلف الوانه فیه شفاء للناس" (سوره نحل آیه 69) همان گونه که اشاره شد امروزه نیز خاصیت شفا بخشی عسل در بسیاری از بیماری‌ها به اثبات رسیده است.

خاصیت آنتی بیوتیکی عسل به علت غلظت زیاد عسل و بالا بودن فشار اسمزی آن، می‌باشد که هیچ نوع موجود زنده‌ای قادر به ادامه زندگی در آن نخواهد بود. یک عامل دیگر در داشتن خاصیت ضد میکروبی عسل، تشعشعات رادیو اکتیو آن است و عوامل دیگر، آنتی بیوتیک‌ها و آنزیم‌های موجود در عسل است که از آن یک محیط سترون و سالمی برای ضد عفونی کردن می‌سازد (8).

همچنین امروزه ثابت شده است که خاصیت ضد میکروبی و ضد عفونی کنندگی عسل ناشی از وجود اسید فورمیک در عسل بوده که یک ماده ضد میکروب است، بالا بودن میزان مواد قندی موجود در عسل که 80 درصد از ترکیب آن را در بر می‌گیرد، وجود موادی که مانع از رشد میکروب می‌شوند این مواد توسط زنبور ساخته می‌شود و در عسل‌های مصنوعی وجود ندارد. این نظریه نسبت به سایر

بیماری سل دارد و شاید این تأثیر در نتیجه این باشد که عسل مقاومت بدن را در مقابل التهاب سلولی افزایش می‌دهد. خوراندن 100 تا 150 گرم عسل به بیمار مبتلا به سل ریوی، باعث می‌شود که وزن بیمار نسبت به سایر بیماران که عسل نخورده‌اند، افزایش یافته؛ از میزان سرفه وی کاسته و شفافیت خون او زیاد شود (17).

مصرف عسل در التهاب ریه و برطرف کردن سرفه نیز سودمند بوده و به همین دلیل شرکت دارویی ناترمن آلمان، عسل را به ترکیبات دارویی ضد سرفه خود اضافه کرده است. از جمله شربت ملروسوم که یکی از بهترین داروهای ضد سرفه و التهاب قصب الریه به ویژه برای اطفال می‌باشد در بیماری‌های آسم و ذات الریه، عسل به صورت شربت به همراه کلرورکلسیم و محلول دیمدرول مصرف می‌شود (21، 22). با توجه به مباحث ذکر شده عسل و استفاده از آن در رژیم غذایی در قرآن کریم بسیار مورد تأکید بوده و علم پزشکی امروز نیز خواص درمانی بی‌شماری را از عسل کشف نموده که مطالعه حاضر تنها به محدوده‌ای از اعجاز درمانی عسل پرداخته است.

بحث

با توجه به پژوهش‌های یافت شده می‌توان گفت که عسل یکی از کامل‌ترین و لذیذترین خوراکی‌های بشر از دوران گذشته بوده و در اسلام نیز توجهی خاص به آن شده است در قرآن کریم حضرت حق می‌فرماید انگبین برای مردمان شفاست «فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ»، «خوردن عسل برای مردم شفاه است»، همچنین پیامبر اسلام (ص) در جایی دیگر فرمودند «لَمْ يَسْتَشْفِ الْمَرِيضُ بِمِثْلِ شَرْبَةِ الْعَسَلِ» «هیچ مرضی، به مانند نوشیدن عسل شفاه پیدا نمی‌کند». حال نیز در علم پزشکی ثابت شده است که عسل دارای خواص درمانی بسیاری می‌باشد از طرفی با توجه به در دسترس بودن و بدون عارضه بودن عسل متخصصین از آن به عنوان یک ماده درمانی در درمان بسیاری از بیماری‌ها و عفونت‌ها مانند سوختگی‌ها، ورم ملتحمه و زخم‌های جراحی و غیره استفاده می‌نمایند (10).

با توجه به موارد فوق می‌توان به این نتیجه رسید که در این که عسل خواص غذایی و درمانی فراوان دارد، جای

از زمان بقراط و متون تورات گرفته تا دوران ابن سینا که معتقد بود عسل در درمان دمل‌ها و زخم‌های عمیق عفونی بسیار سودمند است، رایج و متداول بوده است. در عصر حاضر نیز پزشکان بسیاری کاربرد عسل را در درمان این قبیل بیماری‌ها آزمایش کرده‌اند. نتایج به دست آمده از این آزمایشات بدین شرح بوده است. عسل التیام زخم‌ها را سرعت بخشیده و آنها را از وجود میکروب پاک می‌کند؛ زیرا در عسل ماده‌ای به نام گلوکوناس وجود دارد که کار ترمیم ضایعات بافت‌ها را تسریع می‌بخشد.

عسل داروی مؤثر و مناسبی برای معالجه زخم‌های پوستی مزمن می‌باشد؛ به ویژه اگر ترکیبی از عسل و وازلین باشد.

عسل در درمان زخم‌های چرکی از قبیل دمل‌ها و جوش‌های خوش خیم سودمند است زیرا رشد میکروب‌ها را متوقف ساخته، پوست، اعصاب را تغذیه می‌نماید.

در زخم‌های عمیق ناشی از گلوله هر چند توأم با شکستگی استخوان نیز باشد، کاربرد عسل به صورت پماد بسیار نافع بوده و بهبودی را تسریع می‌نماید (10، 11).

عناصر گوناگون شیمیایی موجود در عسل به نوعی است که قادر است تأثیرات خوبی بر برخی از بیماری‌های دستگاه گوارش بگذارد. برای مثال به دلیل داشتن آنزیم‌های گوارشی آمیلاز، ساکارز، لپاز و غیره به هضم غذا کمک می‌کند. عسل از شدت ترش کردن معده می‌کاهد (افزایش ترشحات اسیدی معده را تعدیل می‌کند). برای زخم معده و التهاب معده مفید است. و در حقیقت می‌توان گفت عسل نقش مؤثری در تنظیم اسیدهای معده دارد (21). از رسول اکرم (ص) نیز نقل گردیده که در موارد بسیاری خوردن عسل را برای درمان اسهال سفارش فرموده‌اند (4).

در اکثر بیماری‌های کبدی و کیسه صفرا، اگر عسل را جزء رژیم غذای بیمار قرار دهند، مفید و مؤثر خواهد بود؛ زیرا عسل برای بافت‌های کبد یک ماده مغذی است و ذخیره مواد قندی در کبد را افزایش می‌دهد (21).

در رابطه با تأثیر درمانی عسل بر سایر بیماری‌ها نیز نشان داده شده است که از جمله عسل تأثیر مفیدی بر

leishmaniasis. Journal of Skin Diseases. 2005; 9(3 (Serial 37)): 221-26.

11. Kordi M, Safari M. Effect of oral intake during labor palm honey syrup on labor progress nulliparous women. Journal of Midwifery and Women's infertility of June and July. 2009; 13 (2): 23-30.

12. Najafi M, Aghdam Zadeh M, Rafiei E. The effect of pharmacologic effects induced natural honey consumption on arrhythmic and infarct size of isolated hearts. Pharmaceutical Sciences Winter. 2006; (4): 1-11.

13. Rezaee H. Teachings in the Quran. 2nd ed. Tehran: Atragin Pub; 1998.

14. Tajik H, Shokouhi S, Elahi S. The evaluate potential antimicrobial commercial honey production in Urmia city. Iran Journal of Food Science and Technology Summer. 2006; 4(2): 39-45.

15. Khodadad A, Khatami Gh.R, Karami H, Hatmi Z.N. Effectiveness of combination therapy with honey in H.pylori eradication in pediatrics medical centre. Tehran University Medical Journal. 2006; 64 (3): 78-87.

16. Ebrahimi N, Alianzadeh MH, Khaza'i MH, Alavi H. Effect of honey on stomatitis in patients receiving chemotherapy improved hospitalized in Shahid Beheshti University of Medical Sciences. Journal of Nursing and midwifery. 2005; 16 (52): 34-9.

17. Amin Shirazi A. Islam physician without drug. 1st ed. Tehran: Islamic Publications; 1998.

18. Vaseyee N, Katayoun J. The survey of interventional with honey in local cure after operational in patient with sinus pailonidal. 2007; 7 (4): 375-378

19. Paknezhad D. The first and last prophet University. 2nd ed. Tehran: Islamic development Pub; 1995.

20. Laki Sarafi S. Islamic Medicine. 1st ed. Tehran: Almaee Pub; 2008.

21. Mehrabian S, Bavandi R, Mohammadian Z. The survey of chemical structure and anticeptic of honey in iran. Journal of university of Islamic azad basic sciences. 2003; 14(51): 4235-43.

22. Ray shahri M, Danesh M. Hadith letter of medical knowledge. 1st ed. Translated by Sabery H. Qom: Dar al-hadith Pub; 2005.

تردید نیست؛ همان گونه که اشاره صریح قرآن به «شفا» بودن عسل «فیه شفاء للناس» یک مطلب علمی است. با این وجود با توجه به انواع مختلف زنبورهای عسل و مناطق متفاوت که دارای گیاهان مختلفی است، در نتیجه عسل‌هایی با رنگ‌ها و خواص مشترک یا متفاوتی به دست می‌آید. از این رو ممکن است برخی از این آثار در مورد همه عسل‌ها صادق نباشد، بلکه این مطالب در مورد، عسل فی الجمله صحیح است.

منابع

1.Hadi M. Al-Tamhid fi olum-al Quarn. 1st ed. Qom: Marefat; 2003.

2. Holy Quran.

3. Rezaei MA. Scientific research in Quran. 1st ed. Tehran: Mobin; 2001.

4. Diyab A.H. Teb dar Quran . 2nd ed. Tehran: Hefzi publication. 1992

5. Bayat M, Karimipour M, Shahverdi A. The effect of topical application of honey on the burn of full-thickness skin in rats. Cell Journal (YAKHTEH). Spring 2000; 2 (5) :33-37 .

6. Torabizadeh ZH, Mohseni Mehran S.M. Study on the healing properties of honey on peptic ulcer produced in mouse. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences. Winter 2004; 13 (41) :19-23.

7. Jafari A, Hosseini Saeed, Bahrami Mohsen. Effect of natural honey on weight patients with type 2 diabetes were overweight or obese. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences Winter. 1386; 14 (4 (Issue 46)): 211-17.

8. Mahdavi O, sefidgar A, Yousefi M, Haji Mahmoud A. Effect of honey on the north Candida albicans. Journal of Babol University of Medical Sciences. 2007; 10 (46): 15-22.

9. Ansari MA, Ali-Zadeh M, Paknezhad M, Khaniky M, Naeim SM. The effects on honey plants burn wound healing process. Journal of Babol University of Medical Sciences, August-September 2009; 11 (3 (50)): 7-12.

10. Neil foroush zadeh MA, Moradi Sh, Haft baradaran R, Jafari F. Efficacy of topical honey therapy combined with local injection Glucantime acute treatment of cutaneous